

26.14x34.03	1	8	עמוד	הארץ - גלריה	21/12/2021	79935486-1
אוניברסיטת חיפה - 8079						

קלאסי

רביעיית כלי הקשת "כרמל". תבצע את הרביעייה של צבי גריגורי קומפניץ צילום: יואל לוי

רביעייה נשכחת מאת קומפוזיטור נשכח נחשפת מחדש. "ראנה", מקהלת הנשים היהודית-ערבית חיפון, מציעה אטרקציה מסוג אחר לגמרי. שני אירועים מסקרנים בחג המוזיקה הישראלית

צבי גריגורי קומפניץ
היה דמות חשובה ורבת יוזמות בחיי המוזיקה בשנות ה-20 בפלשתינה, אבל עזב את הארץ וחזר לרוסיה הסובייטית מסיבות לוטות בערפל

מיקה דני, המנהלת המוזיקלית, המנצחת והממונה על העיבודים הקולליים, ייסדה את "ראנה" לפני 13 שנה, ביפו. שותפה למפעל הוא המוזיקאי עידן טול-דנו, הממונה על העיבודים הכליים. בקונצרט הוא ישתתף כנגן עוד וכנגן אקורדיון. לשאלתי סיפרה דני כי גם בימי המתחחות הקשה והמהומות במאי השנה נמשכו החזרות כסדרן. "המצב היה נורא, אבל ידענו ששום דבר לא יפריד בינינו, אגב, היא מעריצה, לא כל החברות היהודיות (כולן חוץ מאחת תושבות יפו) הן שמאלניות.

שתי עובדה שנראות לי חשובות: מ-2016 החזרות מתקיימות באולם יפואי ששייך לעירייה, אבל העירייה גובה מהמקהלה תשלום על השימוש בו; "ראנה" מקבלת לאחורונה מענק ממשד התרבות. כותרתו של הקונצרט שיהיה ביום חמישי היא "אני נושמת חר"פ" (או: "אנא בתנפס חורייה") ותוכנו כולל מסורות שונות. החומרים שייחשפו בקונצרט הם עממיים, מסכמת דני. שירים בערבית, בפרסית ובעברית. בין השאר ישר שיר לכנוני פמיניסטי טי שכתרתו "אני נושמת חופש". ז'אנר שיוכלט הוא מסורת המכור נה בפשטות "שירת נשים", יסודו הוא מצבים שבהן נשים שהן בצ"ו ותא לרגל עבודה והיו מספרות תוך כדי העבודה, אם במנגינות ידועות ואם במנגינות מומצאות. בנוסף, בין השירים יהיו קצת דייבורים, סיפורים אישיים של חברות המקלה.

מה יומר בעברית? בקטע זה מוזמן המופע מסורות שונות לכי צוע "מאוחד", גם כמעט אמנותי מאתגר וגם כסמל של התקרבות. "יהיה שיר שהוא ערוב של שיר אהבה עממי עיראקי ובינן נהר פרת ונהר חידקל". השיר העיראקי יושר בערבית. את 'נומי נומי' שילבתי עם שיר ערבי, שתי מנגינות שונות שמתהרמנות יפה יחד והן יושרו יחד, בשתי השפות. 'שיר הדגל' שלנו, כתמידי, הוא 'חד גדיא' בנוסח איטלקי, חוה אלברטיין תירגמה אותו לעברית לפי ני שנים. יהודי לוב היו שרים את 'חד גדיא' במנגינה הזאת. להערכתך, מקהלת גברים יהודית-ערבית יפואית אפשרית אף היא?

"אפשרית בוודאי, אבל זו לא מסגרת שאפשר להקים תוך זמן קצר. אני מודה שאצלי, כשעלה הרעיון, יצאתי גם מתוך אמונה שלנשים קל יותר ליצור אינטימיות ביניהן". מציאת משתתפים גברים, מדגישה מיקה דני, ומלאכת השכנועים, הם משימה שדורשת נחישות וסבלנות.

מיוסדת על פסגות מקוריותו של היידן, על נבואיותו של בטהובן, על עמקותו של שוברט. סצינת הרביעיית בארץ ישראל של ימי המנדט היתה המשך מובהק של המסורת הזאת. אתה יכול להצביע על אלופי מחברי הרביעיית הישראלים, בהקשר זה? "בהחלט. היוצרים הם שני יקים ופולני אח. אריק ולטר ש"ר נרנברג (היצירה חוברת בגרמניה ועלתה אתו ארצה), פאול בן-חיים ויוסף קמינסקי".

נשים נושמות חופש
עוד מופע שמעורר ציפיות מיוחדות בחג המוזיקה הישראלית יהיה ביום חמישי ב-19:00 באולם הקונסרבטוריון ("שטרירק") בתל אביב. תופיע שם "ראנה", מקהלת נשים יהודית-ערבית מיפו. פעילי תה הקבועה של מקהלה קטנה זו (16 חברות – יהודיות, מוסלמיות, נוצריות) היא אי של אידיליה, פי סה חיונית של קירוב לבבות בין עמים ודתות.

התווים נעלמו, היצירה ניצלה

מרכוזיותו של ז'אנר הרביעיית התעניינותו של שב רביעיית ארץ ישראלית בתקופת המנדט אינה רק ביצירות עצמן אלא גם במופעי רביעיית מיתרים באותה תקופה, לרבות קונצרטים ברפרטואר אירופי. הוא חוקר את התקופה בשני היבטים ומתכנן לסכם את ממצאיו בספר. בקשר למידת הפעילות בסצינת הרביעיית, הוא מדגיש, אין ספק שהפעילות בה או היתה נרחבת הרבה יותר מאשר בישראל של היום.

מנהלת מקהלת הנשים היהודית-ערבית שפועלת ביפו זה 13 שנה, מיקה דני, חושבת שהקמת מקהלת גברים כדוגמתה היא משימה אפשרית בהחלט

מאת היהודיים והטונאליים שלה. רית המועצות? פרט זה בחייו מכוסה ערפל. הרביעייה של גריגורי קומפניץ תבוצע הערב ב-20:00 בידי רביעיית "כרמל" באולם הכט באוניברסיטת חיפה. ייחוד מובהק של הרביעייה הוא הדרך שהובילה אל השמעתה עכשיו. חברי "כרמל" ינגנו את היצירה מתוך תווים, כרגיל, אבל אין אלה תווים רגילים: התווים שישמשו את הנגנים אינם עותק של כתב היד שיצא מתחת ידי הקומפוזיטור; התווים המקוריים של הרביעייה, שבוצעה בארץ ישראל ב-1928 וגם לפני כן, אבדו לכלי הימצא.

צליליה של היצירה, למרבה המזל, שרדו בשלמותם. שב איתר הקלטה ישנה נושנה שלה בארץ כיון הצליל הלאומי בירושלים, אשר נעשתה באמצע שנות ה-50. ניגנה "רביעיית גרינשליג-בור", הנגן הראשון בה היה הכנר דוד גרינשליג, דמות מרכזית בסצינת המוזיקה הקאמרית באותן שנים ולימים נגן ראשון בפילהרמונית, ולצדו האחים בור (הם השתתפו גם בכיצוע הבכורה, כ-30 שנה לפני כן). הצעד הבא: אלון שב רתם את עצמו למלאכה המייגעת של שיחזור התווים וכתבתם, על סמך הצלילים.

זה אתגר קשה באופן עקרוני? "מידת הקושי בריוורס אנגינירינג" – של התווים ושל הוראות הביצוע – תלויה ביצירה. כמובן שקל יותר לשחזר יצירות טונאליות, כי מהרגע שזיהית את האקורד אתה על הדרך הרביעייה של קומפניץ נאמנה מאוד לסול-

חגי חיטרון
שרות יצירות ישראליות מבוצעות השבוע באירועי "חג המוזיקה הישראלית", ביוזמת משרד התרבות והספורט – שפע מהם שמשקף מגוון אסכולות, השפעות ומקורות השראה. גם נוכח הגיוון הרב הזה, רביעיית המיתרים של צבי גריגורי קומפניץ יוצאת דופן. ראשית כל בשל גילה, היא נולדה לפני יותר מ-90 שנה, שנית כל בשל תוכנה – חומרי הגלם שלה הם נעימות עם יהודיות ממורח אירופה. לא נעימות ידועות ומוזרות, אמנם, אבל סגנון שאין לטעות בו. סגנון זה, אומר החוקר אלון שב מהחוג למוזיקה באוניברסיטת חיפה, היה מר כוי במוזיקה האמנותית הארץ ישראלית לפני התבטותו של הקונספט הים-תיכוני ("ים-תיכוני") במשמעות שונה מזו של היום). המנגינה היחידה שזוהתה, בעזרת המוזיקולוג יוסי גולדנברג, היא "אבינו מלכנו" בניגון חב"די. המעורבים במיזם מקווים שחשיפת היצירה לקהל תביא לזיהוי מנגינות נוספות שמשולבות בה.

צבי בן יצחק קומפניץ נולד באוקראינה ב-1881 ומת בכרית המועצות ב-1959. בנעוריו זימר במקהלת בית כנסת ברוסטוב, בעלומיו למד במילנו ובפטרבורג, רג, אחר כך היה מופקד בין השאר על המוזיקה בהצגות של להקת תיאטרון "הבימה" בהיותה עדיין ברוסיה. בסוף שנות ה-20 של המאה ה-20 התגורר קומפניץ בניץ בפלשתינה-א"י והיה דמות מפתח בסצינה הקלאסית כאן – מלחין, כמנצח וכיוון הקמת

המקהלה הערבית-יהודית "ראנה". אי של אידיליה צילום: תומר אפלבוים